

Traditioner och folkliga föreställningar om några fåglar och däggdjur i vår närhet.

Det är ganska självklart att människan i alla tider har samlat på sig kunskap om djur och växter och deras användningsområden. Så uppmanade också Carl von Linné sina lärjungar att under sina forskningsresor samla på sig nyttoaspekter som kunde få betydelse för lokalbefolkningen. Fokuseringen på växternas nytta kom att bli utbredd och här utvecklades inte minst kunskaper om olika växters förmåga att lindra och bota sjukdomar. Här utvecklades traditioner där kunskap spreds mellan generationer och där "kloka gummor" utvecklade såväl ritualer som "kurer" där olika växter/växtextrakt ordinerades. Med hjälp av denna folkliga botaniska kunskap kunde senare de verksamma ämnena i växterna identifieras och så småningom isoleras och modifieras till läkemedel, av vissa en del används ännu idag. För att kunna acceptera och förstå den folkliga synen på naturen måste man dock lära sig se floran och faunan med den tidens bönders, fångstmäns, nomaders och samlares ögon.

När det gäller djuren var våra förfäder i allmänhet, före den stora industrialiseringen, väl förtrogna med naturen, dess geografi och innevånare. Jägarna kände väl till sina jaktmarker och kunde tolka djurens beteenden och läten. Men de omgav sig också med övermänskliga väsen såsom tex. vittror vid fåbodarna, näckar i sjöar och tjärnar och strömkarlar i forsarna. Då närheten till naturen var en omistlig del i människornas liv är det inte förvånande att det utvecklades folkliga benämningar på händelser och företeelser i naturen och dess innevånare som var viktiga för människornas överlevnad men också benämningar på andra fenomen i naturen som kunde vara lockande eller skrämmande. Sålunda utvecklades vissa tabuord som inte fick nämnas som tex namnet björn i fruktan för att då skulle björnen fälla boskapen. I stället använde man omskrivningar tex. gulfot, myrtass, storfot. Men man gjorde samma sak med tex namnet ekorre trots att den inte utgjorde något hot på samma sätt. Då ekorren var ett viktigt jaktvilt med sin värdefulla päls ville man inte riskera att skrämman bort den från jaktmarkerna genom att använda rätta namn. Ur denna folkliga kunskap om naturen, dess växter, djur och väsen utvecklades tankar om naturen och utvecklingen av en folkstro som kom att bli rättesnöret för människans förhåll-

ningssätt till naturen. I detta spelade det ovanliga en stor roll. Man anade dolda ogripbara makter som kunde verka genom sällsynta, icke vardagliga föremål eller företeelser. Det kunde handla om en märkligt utformad klippa eller ett albinofärgat djur som helt plötsligt försågs med en magisk kraft. Det ovanligas betydelse bland djuren kom i första hand att handla om fåglar. Deras läten, märkliga fjäderdräkt och vanor kom att ta en stor plats i folktron. Det kunde röra sig om gökens ovanliga läte, den svarta asätande korpen eller de om natten skriande ugglorna. Mycket i folktron bygger också på associationer. Så tex. förknippas en svart fågel med döden. En vit korp hade aldrig kunnat associeras med Oden. Likaså var ugglans skrik en påminnelse om döden och dess ljudlösa och plötsliga uppdykande framkallar rädsla och kuslighet. Har man fått gulsot har man smittats av en gulsparv och då skulle man "ta boten där man fått soten" genom att äta en gulsparv eller något annat gult, kanske en smörblomma.

En någorlunda generell regel i folktron är att fåglar skall "värnas men inte härmas". (Här ligger jag illa till som har en nerladdad app. över fågelläten för att kunna locka dem till mig). Då många fåglar ansågs vara budbärare av vårens pånyttfödelse och därmed ha betydelse för att hela naturen vaknade till liv skall fåglarna älskas, skyddas och omhuldas. Det har alltid ansetts lyckosamt att fåglar väljer att häcka nära boningshus och därför sätter man gärna upp holkar eller anordnar på annat sätt för att underlätta häckning nära människorna. Stör man denna för fåglarna självklara ordning kan man straffas. Detsamma gäller för den som härmar fåglar och särskilt vissa fåglar kan det vara förknippat med olycka. Att sätta ut en julkärve, som är en sed från tidigt 1700-tal och kanske tidigare, var ett sätt att uttrycka sitt givmilda sinne men samtidigt tillförsäkra sig en god skörd under det kommande året. Idag får vi väl anse sädesneken utbytt mot solrosfrön och talgbollar.

Låt oss nu ägna några rader till att belysa några fåglar genom folktrons ögon och jag har då valt skatan, korpen och svalan.

Skatan, Pica pica, är en utomordentligt vacker fågel men man skall inte låta "bordssilvret ligga framme om den är i närheten". (Charles J. Sharp).

Skatan är en vacker fågel men har ett dåligt rykte som tex. att vara tjuvaktig. Själv tycker jag att hennes dåliga flygteknik påminner om en urfågel, nyligen sprungen ur smådinosauriernas skara. Namnet hänger ihop med ordet skate som är benämningen på toppen av ett träd och som möjligen syftar på skatans förkärlek att bygga sitt bo högre upp i trädskronorna. Skatan är en skicklig byggmästare som bygger sitt bo av lövträdspinnar som noga flätas ihop till en stabil men spretig boll. De som inte varit uppe i ett skatbo har inte sett med vilken omsorg hon sedan murar en fin lerskål med tunna pinnar som armering och slutligen anbringar ett fint rede av gräsrottrådar inne i lerskålen. Det har berättats att skatan försökte lära kråkan bygga ett "riktigt bo" med den slarviga och ointresserade kråkan var inte bildbar så skatan gav upp. Under sin Wästgötaresa prövar Linné sanningshalten i att skatorna på eftersommaren "ger sig iväg till Hin håle" och fick förklarar för sig av ortens bönder att i augusti vid Olofmässan gav sig alla skator iväg till Blåkulla där de voro spelmän vid häxornas dans.

Det har varit en bred uppfattning att skatan kan sia om olyckor och i gammal folketro finns många berättelser om detta. I Skåne finns uppfattningen att om skatan flög från gården mot kyrkan bådade det lik i huset, men flög hon från ett hustak till ett annat bådade det om eldsvåda. Trots dessa beteenden och varsel om olyckor skall man inte ofreda skatan. Att hugga ner ett träd med skatbo ansågs vara förenat med olycka. Tvärtom skall skatan hyllas och det finns ett gammalt uttryck som säger: "Då skatan bygger bo får bonden lugn och ro". Trivseln infann sig på gården först då skatan började bygga sitt bo.

Korpen är en av de mest omskrivna fåglarna och tar stor plats i nordisk mytologi och i gammal folketro. Dess svarta färg, egendomliga läte och stora klokhet har bidragit till en rik flora av föreställningar kring den nu ganska vanligt förekommande fågeln. Som med en del andra fåglar såsom sångsvan och trana var korpen tidigare en skygg fågel som undvek människan och höll till vid bergsbranter i de djupa skogarna. Men sedan att antal decennier tillbaka har samtliga dessa tidigare så skygga fåglar, som tillhörde den norrländska storskogen och de vidsträckta myrarna med alla sina gölar, blivit häkfåglar i vår närhet. Som många av er vet kallas ju korpen för dödsjuden Odens fågel och de två korparna Hugin och Munin avbildas ofta tillsammans med Oden. Korparna har med sin otroligt skarpa syn koll på omvärlden och sittande på Odens skuldra uppdaterar de honom kontinuerligt. Men korpen är också stridens fågel och man iakttog korpens beteende ytterst noga och tog varsel från den innan man gick in i strid. Det berättas att korparna tog följd med Karl XII under hans framgångsrika slag men att då kungen var på väg med sin här mot Poltava försvann korparna. Hade kungen haft "korppluggarna" öppna hade han kanske undvikit nederlaget.

När korpen flyger skrikande över en gård innebär det att den varslar om att någon skall dö, en människa eller husdjur. Nu behövde ju varslet inte vara så allvarligt utan det kunde stanna vid mindre olyckor. Då dessa småolyckor drabbade en och samma person kom uttrycket till att man var en riktig "olyckskorp", kanske i den meningen att det vid gården fanns en korp som allt som oftast ställde till småolyckorna. Korpen är "kloka" och modern forskning har visat i olika problemlösningsmodeller att den är en av de mest intelligenta av våra

När korpen flyger skrikande över en gård innebär det att den varslar om att någon skall dö, en människa eller husdjur. Nu behövde ju varslet inte vara så allvarligt utan det kunde stanna vid mindre olyckor. Då dessa småolyckor drabbade en och samma person kom uttrycket till att man var en riktig "olyckskorp", kanske i den meningen att det vid gården fanns en korp som allt som oftast ställde till småolyckorna. Korpen är "kloka" och modern forskning har visat i olika problemlösningsmodeller att den är en av de mest intelligenta av våra

Korpen, Corvus corax, Odens fågel.

(Marta Borón).

fåglar. De bygger sitt bo högt upp i en träd-krona eller på en klipphylla. Kunde man plocka ett ägg ur korpens bo, koka och äta det skulle man bli mycket vis enligt gammal folktro. Att kråkfåglar har ett visst egensinne framgår av att skatan lär ha vägrat att följa med Noak in i arken och korpen visade trolöshet mot Noak då den i stället för att varsla om att vattnet börjat sjunka undan satt den i tre dagar och kalasade på ett hästkadaver. Noak tolererade inte detta och ändrade den tidigare vita fågeln till en fågel svart som natten.

Svalan. Enligt en skånsk sägen hade en bonde förargat konungen så till den grad att om bonden inte kunde förtälja konungen en gåta denne inte kunde besvara skulle han mista livet. Bonden vände sig då i sin förtvivlan till Oden som förvandlade sig till bonden och infann sig i hans ställe hos konungen och framställde gåtan: "Vad viskade Balder i Odens öra när han var död och skulle begravas"? Då svaret som inte kungen kunde ge var "ingenting" blev konungen förargad och drog sitt svärd. Oden förvandlade sig då snabbt till en svala men fick stjärten kluven av svärdshugget. Sedan dess är svalans stjärt kluven.

Vi har tre olika arter av svalor av vilka endast ladusvalan har kluven stjärt (det var alltså ladusvalan som drabbades av konungens vrede). I folktron skiljer man dock inte på svalor och hit räknas också tornsvalan (numera kallad tornseglaren) trots att den tillhör en annan familj, skärfåglarna. Att man ofta med svala i olika berättelser menar ladusvalan framgår bl.a. av myten om svalornas övervintrande på sjöbotten. Det fanns trovärdiga iakttagelser av att när fiskare drog upp fisknät som legat intill sjövässar hade man funnit svalor i dessa. Man hade också hört hur ljuvligt svalorna sjöng in-

nan de sänkte sig ner i vattnet. Denna tro att svalorna övervintrade på sjöbotten har dröjt sig kvar ända in i vår tid. Den enda svala som i stora flockar samlar sig i sjövässen före flytningen till Sydafrika är ladusvalan, alltså svalan med den kluvna stjärten.

Avskrift av anteckningar gjorda av Olof Christoffersson

Långaröd, Fru Alstad, år 1941.

Den tredje Maj infaller Korsmässodagen. Då skall bonden ingen säd så och hälst icke under den heliga Korsveckan som kallas den trolösa veckan. Korsmässodagen kommer svalan åter till nordn efter att hava varit borta sedan morsmässodagen. Märkligt nog slår detta nära aldrig fel på dagen. Svalan såg då glad kvitta över gården.

*"Jongfru Maria skyllom mi forr
ad ju stollad hinges silkes nyste o silfver si-
sare",*

*Ja loj forr min Fru
O son forr min Gud*

*Om ja gjort de
Om ja gjort de
Vill ja sjönka i sjön."*

I äldre tider troddes därför att svalarne såfo på sjöbotten under vintern och icke kunde sjunka förrän den insupet människoande, därför flyger de så när människorna på hösten. Strax bakefter kvittrar hon:

*"Vimm to de, vimm to de
Ja to de aldri, nej aldri".*

Ett annat svale rim lyder:

*"Jongfru Maria hon skyller mi forr
Ja har tad hinges röda nylle o sisor och
sajs
Men Gud vet
Jag har aldrig
Jag har aldrig
Nej aldrig, aldrig"*

På grund av att svalan stulet nystet och sax bär hon vittne derom det röda nystet under näbbet på krävan och saxen i den klufna stjärten. Blås man efter den första svalan man ser på våren och samtidigt snurrar sig rund på den högra skoklacken kan man lätt upprepa trassliga härvor.

*Ladusvalan, Hirundo rustica, sinnebild för en svala men sin djupt kluvna stjärt med spröt, sin vita buk, svarta bröstband och blodröd strupe och panna.
(Andreas Trepte).*

Av ovanstående förstår man säkert att det handlar om ladusvalan men att ankomsttiden som är så punktlig avser tornsvalan. Vidare förstår man att svalan (ladusvalan) sjunker till "hafsens djup som straff för sin otrohet och lögn" som P.A. Säve skriver på 1850-talet. Att blåsa efter den första svalan på våren skulle ju också hjälpa till att reda ut fisknäten som trasslats till av de sovande fåglarna på sjöbotten.

Legenden om svalornas övervintring går långt tillbaka i tiden, alltifrån Aristoteles till slutet av 1700-talet. Att det på goda grunder kan antas att det handlar om ladusvalan är att den under höstflyttningen (och långt innan telefontrådarnas tid) samlades i stora skaror i sjövässarna för att övernatta där inför morgondagens tidiga avresa. När människorna vaknade var det därför tyst och tomt i vässarna. Om det kommit en köldknäpp under natten (och om näringsintaget varit för knappt) kunde man fånga de utsvultna svalorna med händerna och bära in dem i stugvärmerna där de kvicknade till. Att vissa svalor dukade under och hamnade i vattnet i och vid vässarna är troligt och att några av dessa hamnat i fisknäten möjligt och ge myten om svalornas övervintring på sjöbotten ett visst substansvärde.

Förutom storken, gråsparven, pilfinken och hussvalan har ingen annan fågel kommit människan så nära som ladusvalan. Ladugården och gårdens övriga uthus har varit hennes hemvist och i ladugårdens dunkel har många kunnat höra hennes lågmälda och melodiska kvitter. Även svalan är hemmets och gårdens fågel som skall värnas. "Där svalan bygger sitt bo skall lyckan gro". Svalans ankomst har fått stor uppmärksamhet då den signalerar att våren är kommen. I det fallet handlar det sannolikt också om ladusvalan som anländer tidigare än övriga svalor, redan i slutet av april. Medan tornsvalan som är en datumflyttare anländer först i början av maj (3-5 maj; se också Christofferssons anteckningar ovan). Tornsvalan flyttar sedan tillbaka under juli- augusti medan ladusvalan väntar med sin flyttning till varmare länder (eller ner på sjöbotten) i början av oktober.

När vi kommer till däggdjuren i folktrö och tradition har jag valt ut igelkotten, fladdermusen och ekorren.

Igelkotten förekommer i hela Götaland och längs kusten upp till Bottenviken. Den har utanför sina naturliga biotoper anpassat sig till ett liv i våra trädgårdar och trivs utmärkt i människans närhet. Igelkotten är nattaktiv

och kanske ser någon den då den i gatljuset korsar en gata eller väg. Det finns observationer som antyder att igelkotten uppehöll sig i människans närhet redan på stenålders-tiden. Namnet igelkott kan härledas från det medeltida namnet ighulkutter och ighulborster där förleden ighul går tillbaka till vikingatiden och anses betyda "den stickande" eller "ormdödaren", där bägge tolkningarna i varje fall är sakligt riktiga. Efterleden kutter är samma som i grankott, grankotte i betydelsen något "litet runt". I dialekten finns också ändelsen i betydelsen "liten gris" och "griskulting". I södra Sverige och Skåne är benämningen pinnsvin, piggsvin och pinnsu inte ovanlig.

Igelkotten, Erinaceus europaeus, trivs i trädgårdar och i människans närhet. (Trogain)

Så hur ser då människans och igelkottens närmare relation ut? Den berömde svenske zoologen och naturalhistorikern Sven Nilsson, född 1787 på gården Alfastorp i Asmundtorps socken i Skåne och professor i Lund 1832-56 beskriver relationen på följande sätt: "Den mesta nytta Igelkotten gör, består däri, att han förtär råttor, möss och skadliga insekter. Man har honom stundom för detta ändamål i lador, kornbodar och stall, der han säges göra god nytta. Man sätter blott vatten och mjölk till honom, då han af mössen har tillräcklig näring". Säkert hade Sven Nilsson tagit del av Carl von Linné's uppfattning om igelkotten som en skicklig råttjägare: "Han kan tämjäs i husen, och jagar der möss och annan ohyra". Under sin skånska resa 1749 noterade Linné en annan användning där man brukade skinn av igelkott som ett effektivt medel att hindra lamm från att okynnesdia. Man "fäste skinnets över lammets nos och därmed stickes fåren av det taggiga skinnets och hindrar lammets från att dia".

Ovanstående uppfattning kring igelkottens födointag har modifierats genom senare tids forskning. Igelkotten tillhör gruppen insekts-

ätare och har genom sin tanduppsättning också en anpassning till denna typ av föda. Dock har igelkotten ett brett spektrum av animalisk föda (dagmaskar, skalbaggar, tvestjärter, insektslarver, tusenfotingar och sniglar). Men musungar, ormar, ödlor, fågelägg- och ungar ingår också i igelkottens födoval. Däremot att igelkotten skulle vara en skicklig rått- och musfångare är en ren myt och har ingen förankring i sentida forskning som visar att igelkotten över huvud taget inte bryr sig om vuxna råttor och möss men gör rent hus med ungar den stöter på i sina bon.

Igelkotten har av tradition blivit människans vän och många ställer ut mat till den. Den är en kärvänlig vän i trädgården och det är alltid en upplevelse att se igelkotten i skymningen komma längs muren här uppe vid Per Gummesons väg för att inventera gräsmattan och blomlisterna efter föda. Här finns också föranstaltat goda övervintringsmöjligheter för igelkotten som då ligger i dvala. I denna dvala ligger igelkottens kroppstemperatur nära omgivningens och dess hjärtfrekvens kan gå ner från 150 slag till ett 10-tal i minuten. Med ett par veckors mellanrum vaknar igelkotten till och "värmer upp sig" utan att lämna övervintringsplatsen. Detta kan låta märkligt men igelkotten har en s.k. brun fettvävnad som innehåller en oerhörd mängd mitokondrier, kroppscellernas energiverk, vilka snabbt kan förbränna fett och ge värme. Att detta förnämliga fett då använts i bl.a. Glimåkra socken i Skåne till skofett kan nog verka lite lyxigt. Likaså som Anders Tidström, en Linnélärjunge, beskriver 1756 då han besöker Skåne: "Skinnet flås af; en pinne trädes midt igenom, hvarhem han hålles in i en bakugn, uppvärmd över en panna, då flottet dryper af honom, som de sedan bruka till sina lampor". Intressant är att samma typ av brunt fett finns hos människan mellan skulderbladen hos nyfödda barn och som aktiveras särskilt under tiden fram till tidpunkten för att ammandet skall komma igång men också vid minsta nerkyllning!

Fladdermus

Femton arter fladdermus har påträffats i Sverige och av dessa finns några arter i vår närhet här i Röstånga. Två av dessa är vattenfladdermus och nordisk fladdermus. I folktron betraktas dock alla fladdermöss som en enda art och innefattar även nattskärran trots att det är en fågel. Alla dessa nattaktiva djur uppfattas som mystiska flygare och många benäm-

ningar har fått betydelsen "nattsuddare", som även kan beskriva vissa människors beteende. Under medeltiden fanns benämningen aptenbakka och nattbakka som kunde avse både fladdermus och ugglan. Aftenbakke förekommer fortfarande i danskan och fanns i skånskan långt in på 1800-talet men som i varianten aftonpacka (attanpacka) förekom tidigt under 1900-talet i Skåne som benämning för fladdermus och "nattfågel". Nattblacka var ett vanligt ord för fladdermus, nattskärra och "nattsuddare" i sydvästsverige där "blacka" i ordet har betydelsen flaxa, fladdra. Flädermus är det ord som i riksspråket dominerat långt in i modern tid. Det kommer av det tyska ordet vledermus, där vleder betyder fladdra. Det var först i den tionde upplagan av Svenska akademins ordlista 1973 som benämningen fladdermus kom att bli riksspråksord.

Vattenfladdermus (Myotis daubentoni) är medelstor med en kroppslängd på c:a 5 cm. På bilden syns tydligt armen och fingrarna med flyghuden mellan dessa.
(Gilles San Martin).

När det gäller fladdermössens nytta får vi åter lyssna på hur den skånske zoologiprofessorn Sven Nilsson uttryckte sig i mitten av 1800-talet: "Någon annan särdeles stor nytta för oss, göra de väl icke, än att de förtära en mängd för skogar och trädgårdar skadliga nattflyn. Skada göra de ingen. Att de fordom ansågos för giftiga och att deras bett troddes förorsaka skorf och andra onda sår, behöfver numera knappast nämnas, då ingen numera tror sådant skrock". Man skall låta fladdermusen var i fred annars kunde man råka ut för olyckor. "Attenpackan är den ondes husdjur" hette det en gång i tiden i Skåne.

Här i Skåne fanns tron på att fladdermusens blod kunde utnyttjas som kärleksmedel och att fladdermusen endast bär på tre droppar blod. Från Kivik berättas att en man tagit några droppar blod från vingen på en fladdermus i en näsduk och genom att låta kvinnan han tyckte

om nudda vid näsduken väckte han hennes känslor. Tog man en droppe blod i handen och sedan tryckte en kvinnas hand förlorade hon all motståndskraft (denna uppfattning fanns i Skåne, Blekinge, Småland och Västergötland så kanske vilar påståendet på en väl beprövad erfarenhet?). Men det kraftfulla blodet skyddade också mot förhåxning. Om man smorde in en bössa (eller stoppade hela djur i bösskolven) skulle kulan alltid träffsäkert nå sitt mål. I Skåne var det inte ovanligt att man fäste en fladdermus på lien, mellan liebladet och skaftet för att få lien att skära effektivt. Likaså kunde fiskare fästa en fladdermus i stäven på båten för att få god fångst. Från Broby kom rapporter om att "beströk man ögonen med blod från en fladdermus kunde man se lika bra på natten som på dagen".

I en avhandling från Vetenskapsakademien 1761 berättas om hur fladdermöss insamlas och torkas för att användas mot allehanda boskapssjukdomar och 24 år senare meddelar Johan Fischerström om de torkade fladdermössen att "allmogen tror att de pulvriserade skola vara ett godt preservativ emot boskapens sjukdomar".

Vattenfladdermusen, som är vanlig och en trogen besökare vid Skogssjön, lämnar sitt dagkvarter i skymningen och gör sina fångstrundor bland träd och buskar på ganska låg höjd, 2-5 meter. Den är aktiv hela natten och vid vatten kan man med hjälp av ljuset från en kraftfull ficklampa se hur den i mjuka kurvor flyger tätt över vattnet och fångar insekter direkt från vattenytan. Skulle den av någon anledning hamna i vattnet måste den simma i land för att komma på vingar igen. Under vår och höst kan man också se vattenfladdermusen jaga i dagsljus. Dagviloplatserna är nästan alltid i närheten av jaktområdet och är av enklare slag medan övervintring sker under betydligt mer bastanta förhållande som gruvor, djupa håligheter, källare eller andra mörka och skyddade ställen. Här hänger de under hela vinterhalvåret, enstaka eller i klumpar (om temperaturen understiger 5 grader C).

Den nordiska fladdermusen är också ganska vanlig. Den börjar jaga i regel någon timma efter solnedgången. Den föredrar att jaga kring ensamstående träd eller grupper av träd men på högre höjd, 5-10 meter. Det är inte ovanligt att under april/ maj och juli/ augusti se den nordiska fladdermusen jaga insekter kring gatubelysningen. Den har en varierad föda men till skillnad mot vattenfladdermusen tar den också större insekter, upp till tre cm. Såväl sommarvisten som vinterd-

valan tillbringas nästan alltid i byggnader och andra konstruktioner som människan skapat och närheten till människan tycks ha betydelse för artens utbredning.

Ekorren är ett djur som alla känner till och som står människan mycket nära. Vem har inte lärt sig från barnvisan av Alice Tegnér att granen är ekorrens favoritträd. I parker och trädgårdar kommer vi den nära och då den ofta lär sig att vara orädd blir det en fröjd för inte minst barnen att kunna mata den. Men ekorren är också ett eftertraktat pälsdjur och på medeltiden talades det om ikorrskógr. Att ekorrar och andra pälsdjur var eftertraktade vittnar den Svenska kronans ansträngning att under 1500 talet komma år den lönsamma pälshandel som bedrevs i norra delen av landet och där skickliga handelsmän sedan lång tid tillbaka drev handel med dessa varor österut (Novgorod). Men ekorren är utbredd i hela landet och var överallt ett eftertraktat jaktvilt. Ända in på 30-talet kunde ett ekorrskinn motsvara i värde en halv dagslön för en skogsarbetare. Därför var man aktsam om ekorren och genom att jägarna använde ersättningsnamn skulle man inte skrämja bort den. I Röstånga förekommer ekorren allmänt och vintertid kommer den fram för att få sin del vid fågelutfodringen. Här uppe vid Per Gummesons väg har vi en del riktigt stora hasselbuskar och då tiden är mogen är det skytteltrafik till och från buskarna.

Ekorrarna hamstrar nötter och ek-och bokollon i gräsmattor eller skogsmark en eller ett par på varje gömställe. Professor Sven Nilsson har inte många kommentarer om ekorren men har åsikten att: "I synnerhet på senhösten, sedan Ekorrarna samlat hull af nötter, ållon o.d. är deras kött läckert, då det tillredes som harkött, likväl ätas de inte allmänt av oss". Däremot an-

Ekorre (Sciurus vulgaris) trivs nära människorna och kommer gärna fram då det vankas något att äta. (Tomio Tapio).

sågs det att under vissa omständigheter som tex. om man led av yrsel eller svindel skulle man äta ekorrhjärna som ansågs hjälpa eftersom ekorren var känd för att kunna hålla balansen högt uppe i trädkronorna.

Ekorren kunde också sia om framtida väder och kom den fram till boningarna tidigt på hösten indikerade detta en sträng vinter. Vidare var det "den muntre ekorren som lärde människan att segla, ty den första segelbåt hon såg var en barkbit på vilken en ekorre satte över en flod med svansen som segel" enligt Eva Wigström, 1900. Detta var dock känt redan på medeltiden och finns illustrerad i Olaus Magnus, Historia om de nordiska folken, 1555.

Ekorrens hemvist är fint beskriven i Alice Tegnér's barnvisa och ekorren föredrar att bygga sitt bo högt uppe i en gran, nära stammen men

kan också nyttja håligheter i lövträd. Däremot innehåller den sentida tilläggsversen till barnvisan grava fel då det påstås att den skadade ekorren "sprang hem till mamma på den gröna ängen" (ekorren ger sig högst ogärna ut i den öppna terrängen) ..."krypa ner i sängen" (detta är absolut inte någon livsmiljö för en ekorre), ekorren är bunden till barr-och blandskog. Ungarna föds i mars/april och en andra kull kan komma i juli/augusti. Ekorror har en relativt bred matsedel och förutom föda som nämnts ovan äter den insekter, larver och lagrar också svampar, helst soppar, uppe i träden. Ekorren är lätt att tämja och förr var det inte ovanligt att ha dem i bur inomhus. För att ekorren skulle få motion satte "somliga dem i burar med spjälhjul, där de fick springa". "Att hamna i ekorrhjulet" har ju sedan blivit ett uttryck för att man har fastnat i ett mönster där man står och stampar på samma ställe.

Gunnar Andersson

När "Jordbrukets apostel" gästade vår bygd.

Per Jönsson Rösiö föddes 1861 på Rösjögården i Jämshög. Efter utbildning i vår modernäring grundade han en lantbruksskola på hemmaplan, med försöks- och undervisningsfält. Då pengarna snart tröt flyttade han till Stockholm och fortsatte där att genom artiklar och frågespalter i pressen föra ut sina idéer om jordbruksförbättringar. Med början 1894 höll han även avgiftsfria kurser landet runt och 1895 utkom han med "Lantmannens bok", som fick vida spridning. Framme vid 1898 började han undervisa vid Nordiska Lantbruksskolan Hagaberg i närheten av Jönköping. Han sikade på att ge elever i åldern 15 - 50 år kunskap i främst småbruket, men Hagaberg skall vara äfven en folkets högskola i allmän odling. Redan nu skulle han i en landsortstidning utnämnas till det mindre lantbrukets apostel. Vid sekelskiftet lanserade Rösiö Svea, månadsskrift för alla, där första numret ägnades åt Landbrukets mission. Vid 1907 års riksdag beviljades han ett årligt understöd om 5.000 kr och efter en insamling kunde Hagaberg 1911 lösas in för hans räkning. Rösiös förkunnelse utgick från övertygelsen att jordbruket är vår moder- och huvudnäring och hans samhällssyn fick fasta konturer i hans arbete "Revolt" 1905. Efter denna summariska antydan om ett stort

livsverk är mitt ärende här att berätta något om Rösiös genomslag på vårt eget, lokala plan, dvs. i Röstångabygden.

Småbrukarekurserna i Billinge

Den första småbrukarekursen i vår bygd höll Rösiö i Billinge folkskola under tre dagar i januari 1905. Antalet som tecknat sig för kursen var 94, men enligt Billinge Föreläsningssällningens protokoll uppgick åhörarantalet sista dagen till mellan 150 och 200! Till Malmötidningen kunde kandidat Bror Valdemarsson uppe på gården Brorslund inrapportera följande:

På initiativ av folkskol. K. Holmqvist i Billinge och genom dennes ihärdiga arbete och tack vare frikostigt understöd från grosshandl. W. Sonesson i Malmö har under den 9, 10 och 11 januari hållits en kurs för småbrukare i Billinge och kringliggande område av direktör P. Jönsson-Rösiö. Denna kurs är den andra i ordningen af dem Hr. Rösiö hållit i Skåne. Kursen har fortgått 5 timmar dagligen och enligt följande program:

- Den 9:de
1. Jordens beståndsdelar
 2. Gödselbehandlingen
 3. Konstgödnigen